

ministerraad bij voorbaat voor haar vaststond dat ze met eindeloos palaver gevuld waren, ontging de meeste ministers niet. Bolkestein, die zich eens na zulk een bijeenkomst naar haar toe begaf, werd ontvangen met de woorden: ‘En hebben de heren weer lang vergaderd, en hebben ze weer niets bereikt!’¹

Ziet men zulk een uitlating als een symptoom van de ‘afstand’ die tussen de koningin en haar ministers bestond, dan kunnen wij niet nadrukkelijk genoeg onderstrepen, dat die ‘afstand’ voortdurend in de hand gewerkt werd door de verhoudingen die tijdens het bewind van koning Willem III ontstaan waren – verhoudingen waarin in Londen geen wijziging kwam, ja in zekere zin werden zij voor de koningin nóg onbevredigender. Wel hadden de haar toegezonden notulen van de ministerraad vóór 10 mei ’40 weinig van belang bevat, maar in Londen kreeg ze in het geheel geen notulen: die werden door de minister die als secretaris van de ministerraad optrad, in een schrift geschreven. Slechts bij één gelegenheid, nl. bij de ‘tweede’ discussie over een eventuele verplaatsing van de regeringszetel naar Indië (17 en 18 januari ’41), werd door het kabinet uitdrukkelijk besloten, de koningin een afschrift van de betrokken notulen te sturen. Daarbij is het gebleven. Anders gezegd: over de beraadslagingen van het kabinet kreeg de koningin geen regelmatige, betrouwbare informatie. Zij was afhankelijk van hetgeen Gerbrandy haar als minister-president wilde meedelen alsook van de inlichtingen die zij, in gesprekken, van andere ministers kreeg. Uiteraard moesten haar alle ontwerp-koninklijke besluiten, ontwerp-besluitwetten inclusief, voorgelegd worden en daarbij bevond zich in de regel een toelichting. Verder stuurden sommige ministers haar af en toe belangrijke stukken – vooral van Kleffens deed dat. Zij zond ook vaak van Tets of Beelaerts op nadere informatie uit. Vaak ook vroeg zij daar zelf om, in de regel op een bloknoot-vel waarop zij eigenhandig, meestal met potlood, vragen stelde die door de betrokken minister aan de keerzijde beantwoord moesten worden.

Eenzaam was zij, ook en vooral als koningin. Wat de ministers betrof, liet zij zich in de Londense jaren vaak adviseren door van Kleffens, ook in zaken die met het buitenlands beleid niet te maken hadden; voorts waardeerde zij de adviezen van Michiels die nimmer een blad voor de mond nam, en dan waren er tenslotte (op de rol van van ’t Sant komen wij in hoofdstuk II terug) de adviezen van de directeur van het kabinet der koningin, van Tets, en van Beelaerts, de vice-voorzitter van de Raad van State, door wie zij zich bij haar vertrek uit Den Haag had laten vergezellen. Beelaerts

¹ Bolkestein: ‘Herinneringen en beschouwingen’, p. 28.